

УДК 330.341.1

DOI: 10.31732/2663-2209-2022-69-29-37

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Наталія Воробйова¹, Світлана Гаврилюк², Тетяна Литвинова³

¹К.е.н., доцент, доцент кафедри арт-менеджменту та івент-технологій, Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв, м. Київ, Україна, e-mail: fuete103@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7684-6705>

²К. Е. Н., доцент, доцент кафедри туризму, ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: gavrylyuks@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1001-4046>

³Старший викладач кафедри туризму, ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: tsrevenko@krok.edu.ua

SOME ASPECTS OF INCLUSIVE DEVELOPMENT ECONOMY OF UKRAINE

Nataliia Vorobyova¹, Svitlana Havryliuk², Tetiana Lytvynova³

¹Ph.D. (Economics), Associate Professor of Department art management and event technologies, National Academy of Managerial staff of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine, e-mail: fuete103@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7684-6705>

²Ph.D. (Economics), Associate Professor, Associate Professor of Tourism Department, KROK University, Kyiv, Ukraine, e-mail: gavrylyuks@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1001-4046>

³Senior teacher of Tourism Department, KROK University, Kyiv, Ukraine, e-mail: tsrevenko@krok.edu.ua

Анотація. У статті представлено дослідження теоретико-методологічних засад інклюзивного розвитку, обґрунтовано необхідність використання концепції інклюзивності в сучасних умовах. Відповідно до мети статті досліджено концепцію інклюзивності як основу економічної розбудови України. Методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні та специфічні методи, зокрема, метод логічного узагальнення, порівняльного аналізу, теоретичної інтерпретації, а також аналітичний, логічний та системний методи. Оцінено рівень інклюзивного розвитку України, з'ясовано проблеми інклюзивного зростання та визначено перспективні напрямки формування національної моделі інклюзивного росту. Досліджено сутність інклюзивного зростання як основи формування інноваційної стратегії економічної розбудови України. Акцентовано увагу на ідеї інклюзивності, пріоритетом якої є підвищення добробуту населення, розширення можливостей людини, її активна участь у виробництві та розподілі благ, гарантія соціальної захищеності. Розглянуто підходи до визначення індексу інклюзивного розвитку як показника економічного зростання. Представлено компоненти індексу інклюзивного розвитку. Акцентовано увагу на необхідності та важливості переходу до інклюзивного розвитку, який створює можливості для вразливих контингентів населення більш справедливого розподілу ресурсів, зростання добробуту в суспільстві. Визначені ключові аспекти інклюзивного зростання, що включають створення робочих місць, соціальний захист, соціальну інтеграцію, структурні перетворення, а також інклюзивні інновації. Доведено необхідність впровадження «інклюзивних» інновацій та інноваційних продуктів, спрямованих на поліпшення добробуту малозабезпечених груп населення, зокрема з позицій їхнього доступу до основних державних послуг. Охарактеризовано різновиди інклюзивних інновацій у сфері послуг, зокрема в сфері туризму. Зосереджено увагу на забезпеченні інклюзивного розвитку як передумови добробуту усіх верств населення та економічного прогресу в Україні.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивні інновації, соціальні інновації, інклюзивне зростання, креативна економіка.

Формул.: 0; рис.: 0; табл.: 1; бібл.: 13

Abstract. The article presents a study of the theoretical and methodological foundations of inclusive development, the necessity of using the concept of inclusiveness in modern conditions is substantiated. In accordance with the goal, the article explores the concept of inclusiveness as a basis for the economic development of Ukraine. The level of inclusive development of Ukraine was assessed, the problems of inclusive growth were clarified, and promising directions for the formation of a national model of inclusive growth were determined. The article assesses the level of inclusive development of Ukraine, elucidates the problems of inclusive growth, and identifies promising directions for the formation of a national model of inclusive growth. The methodological basis of the research is general theoretical and specific methods, in

particular, the method of logical generalization, comparative analysis, theoretical interpretation, as well as analytical, logical and systematic methods. The essence of inclusive growth as a basis for the formation of an innovative strategy for the economic development of Ukraine has been studied. Attention is focused on the idea of inclusiveness, the priority of which is to improve the well-being of the population, expand the capabilities of a person, his active participation in the production and distribution of goods, guaranteeing social security. Approaches to defining the index of inclusive development as an indicator of economic growth are considered. The components of the inclusive development index are presented. Attention is focused on the necessity and importance of the transition to inclusive development, which creates opportunities for vulnerable contingents of the population for a fairer distribution of resources, and the growth of well-being in society. The key aspects of inclusive growth are identified, including job creation, social protection, social integration, structural transformation, and inclusive innovation. The necessity of introducing "inclusive" innovations and innovative products aimed at improving the well-being of low-income population groups, in particular from the standpoint of their access to basic public services, has been proven. Varieties of inclusive innovations in the field of services, in particular in the field of tourism, are characterized. Attention is focused on ensuring inclusive development as a prerequisite for the well-being of all segments of the population and economic progress in Ukraine.

Keywords: inclusion, inclusive innovation, social innovation, inclusive growth, creative economy.

Formulas: 0; **fig.:** 0; **tabl.:** 1; **bibl.:** 13

Постановка проблеми. В останній рік у зв'язку з воєнними діями на території України загострилися проблеми, пов'язані не тільки із уповільненням економічного розвитку, а й наростанням кризових явищ, зменшенням рівня ділової активності, зниженням продуктивності праці та падінням споживчого попиту з боку населення, спричиненого скороченням його реальних доходів та бідністю. Всі ці обставини вимагають вироблення абсолютно інших траєкторій соціально-економічного розвитку країни, розробки довгострокових стратегій та механізмів забезпечення передумов сталого економічного зростання.

Сьогоднішні реалії такі, що люди з різних соціальних верств та територій мають неоднакові можливості у процесі задоволення їх життєвих потреб, а основною причиною цього явища є нерівний розподіл економічних ресурсів та суспільних благ. Сучасним інструментом результативного та максимально повного вирішення зазначених суспільних проблем може стати концепція інклюзивного економічного зростання, що передбачає рівні права, можливості всім членів суспільства.

Стижке економічне зростання є найголовнішим цільовим орієнтиром в економічній політиці багатьох країн світу. Одним із головних уроків сучасної світової фінансово-економічної кризи, пов'язаної з війною в Україні, є той факт, що економічні можливості супроводжуються небезпечними ризиками, пов'язаними з

нестійкістю потоків капіталу, зростанням боргової залежності, посиленням нерівності, зростанням бідності, нестабільністю фінансового сектора, а також новими викликами воєнного характеру. Трансформаційні зміни, що відбуваються у світовій економіці, європейській та вітчизняній економіці зокрема, поява нових глобальних викликів призводять до перегляду ортодоксальних, суто ринкових поглядів на пріоритети та стратегії розвитку.

Найновішою концептуальною інновацією в галузі стратегії розвитку є поняття інклюзивного зростання. При цьому концепція інклюзивного зростання полягає в тому, що добробут суспільства є багатовимірним поняттям, його рівень не повинен вимірюватись тільки стійкими темпами зростання реального ВВП та матеріальних доходів населення. Головними результатами інклюзивного зростання у широкому розумінні є найважливіші критерії людського розвитку та якості життя населення: добробут, справедливість та розширення можливостей людини, її активна участь у виробництві та розподілі благ.

Аналіз останніх досліджень й публікацій. Дослідженню питань інклюзивності та інклюзивних інновацій в економічній системі сьогодні приділяють наукову увагу багато дослідників, а саме Дж. Хоккінс, Бобух І.М., Базиліук А.В., Броницький А.Н., Федулова Л. І., Решетило В.П. Продіус О.І. та ін.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. У зв'язку з ускладненими сучасними умовами, спричиненими війною в Україні та глобальними змінами у світі, зростає необхідність постановки та вирішення таких важливих завдань як розробка нових підходів до забезпечення інклюзивного росту вітчизняної економіки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних засад інклюзивності та інклюзивних інновацій в креативній економіці України, структуризація цих понять та ідентифікація показників економічного зростання.

Методологія дослідження полягає в узагальненні, порівнянні, теоретичній інтерпретації, а також у застосуванні аналітичного, логічного та системного методів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з реальних проблем вітчизняної економіки в нинішніх економічних та соціальних умовах, є створення високопродуктивної зайнятості населення для досягнення комплексного та сталого розвитку в умовах післявоєнної відбудови. Очевидно, що саме стійкий інклюзивний розвиток дасть інтенсивний поштовх для працевлаштування, що безперечно забезпечить вкрай необхідні умови для покращення рівня життя у країні.

На думку професора економіки Цюрихського університету Б. Фрея «економічна діяльність сама по собі не є метою, але має цінність тільки тоді, коли сприяє людському щастю». Тому можна стверджувати, що економічне зростання минулих років робило щасливим дуже малу частину населення, оскільки воно не було інклюзивним.

Основи концепції інклюзивного зростання було закладено наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. у наукових працях зарубіжних вчених-економістів Дж. Е. Стігліца, Д. Аджемоглу, Дж. А. Робінсона, Т. Пікетті та ін., що дало поштовх для подальшого розвитку даної концепції у теоретичному аспекті.

В узагальненому розумінні інклюзивний (від англ. inclusiveness — залученість) є новітнім трактуванням

сучасного розвитку, сутність якого полягає в необхідності приєднання до вирішення проблем розвитку усіх верств населення, а також зростання залученості до розвитку усіх територій.

Відповідно напрацювань Світового економічного форуму інклюзивне зростання розглядається як стратегія підвищення синергії між зростанням національної економіки та широко розповсюдженим прогресом у стандартах життя [1].

У вітчизняній науці та практиці концепція інклюзивного економічного зростання ще не знайшла широкого застосування. При цьому відсутні єдиний підхід до дефініції категорії «інклюзивне економічне зростання» та методика його визначення. Але більшість авторів дотримуються думки, що основною передумовою забезпечення інклюзивного зростання в країні є всебічний розвиток людського капіталу та підвищення рівня суспільного добробуту. Зокрема українські учені Базиліук А.В. та Жулін О.В. вважають, що в центрі інклюзивного розвитку стоїть людина. Досліджуючи інклюзивне зростання як передмову соціально-економічного розвитку суспільства, стверджують, що інклюзія полягає в адаптації системи до потреб людини, а «концепція інклюзивного розвитку» передбачає, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства і має можливості, щоб задовольнити свої потреби» [2].

Решетило В.П. так визначає цілі стійкого інклюзивного економічного зростання: «не просто збільшення ВВП, але й всебічний розвиток людського капіталу; високий рівень зайнятості населення, інвестування в освіту та охорону здоров'я; скорочення нерівності та бідності, вдосконалення системи соціального захисту, підвищення якості життя громадян, особливо найбільш незахищених верств населення ... розвиток соціальної активності, підвищення участі громадян в економічному житті; захист навколишнього середовища, підвищення ефективності використання природних

ресурсів, ...територіальне вирівнювання та усунення регіональних диспропорцій» [3, с. 9].

Отже, інклюзивне економічне зростання пов'язане не тільки з розвитком людського потенціалу та стійким суспільним розвитком, але і зі сприятливою екологічною обстановкою на всій території країни. Тому вчений Манцуров І.Г., ототожнюють таке зростання як з динамічним соціально-економічним розвитком суспільства та людським фактором, але і з екологічною складовою.

Аналогічної точки зору дотримується І.М. Бобух. Він вказує, що концепція інклюзивного розвитку ґрунтується на пріоритетності розвитку людських ресурсів, досягненні повної зайнятості, підвищенні кваліфікації працівників та соціальній безпеці, сталому, збалансованому, екологічному розвитку [4, с. 14].

Деякі вітчизняні автори у своїх роботах відзначають провідну роль держави у забезпеченні інклюзивного економічного зростання. Наприклад, Броницький А.Н. розглядає інклюзивний розвиток, орієнтований на оптимізацію використання ресурсів держави на добробут усіх громадян своєї країни. [5, с. 24].

Таким чином, дослідивши точки зору різних авторів, можна сформулювати визначення терміну «інклюзивне економічне зростання» як процес скорочення суспільної нерівності та підвищення якості життя населення шляхом справедливого перерозподілу національного доходу з боку держави та створення сприятливих економічних та соціально-екологічних умов для громадян та рівномірний розподіл економічних вигод у суспільстві.

Саме тому основний фокус уваги урядів багатьох країн зосереджений на досягненні інклюзивного розвитку, оскільки високий рівень нерівності негативно позначається на добробуті та економічному прогресі.

На Всесвітньому економічному форумі (ВЕФ) у Давосі було представлено

новий показник економічного розвитку країн – індекс інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index, IDI). Згідно з однією з ключових ідей ВЕФ, пріоритети економічної політики мають бути переорієнтовані на більш ефективну протидію незахищеності та нерівності, що супроводжують технологічні зміни та глобалізацію. Саме стійкий, всеосяжний прогрес, що супроводжується зростанням доходів населення нарівні зі зростанням його економічних можливостей, рівня захищеності та якості життя, має бути визнано головною метою економічного розвитку, а зовсім не зростання ВВП [6, 7].

Індекс інклюзивного розвитку (IDI) включає 12 параметрів, об'єднаних у три групи, причому зростання ВВП - це лише один із них (табл. 1).

Три основні частини IDI:

1 - зростання та розвиток (ВВП на душу населення, зайнятість, продуктивність праці, очікувана тривалість життя);

2 - інклюзивність (медіанний дохід домогосподарств, рівень бідності, коефіцієнт розшарування суспільства за доходами та коефіцієнт розшарування суспільства за розподілом багатства);

3 - сталий розвиток та рівність поколінь (рівень заощаджень, демографічного навантаження, державного боргу та забруднення навколишнього середовища).

3 показників кожної групи розраховуються спочатку групові індекси, а потім складається підсумковий - їхнє середнє арифметичне. Такий комплексний показник, на думку ВЕФ, відображає цілісну картину економічного розвитку, якщо його мета - стійке підвищення рівня життя населення, а не лише збільшення виробництва товарів та послуг.

Саме тому сьогодні в усьому світі і в Україні вкрай актуальним є розвиток креативної економіки, яка слугує подушкою безпеки в умовах гібридних загроз і має високий потенціал прибутковості та створення робочих місць.

Таблиця 1. Індекс інклюзивного розвитку: групи показників та індикатори

№ з/п	Група	Показники	Економічний зміст (роль) показника
1.	Зростання та розвиток (Growth & Development)	ВВП на душу населення	Характеризує обсяг виробництва матеріальних благ та послуг, що припадає на 1 мешканця країни
		Рівень зайнятості	Впливає на економічні можливості та фінансову стабільність людини
		Продуктивність праці	Характеризує обсяг виробництва матеріальних благ та послуг, що припадає на 1 працівника
		Тривалість життя	Оцінює якість життя
2	Інклюзивність (Inclusion)	Медіанний дохід домогосподарств	Рівень доходу 1 домогосподарства, що знаходиться в середині варіаційного ряду, ранжованого за показником доходу на 1 домогосподарство
		Рівень бідності	Характеризує частку громадян, що отримують доходи, менші за межу бідності (мінімальний рівень доходів).
		Коефіцієнт розшарування суспільства за доходами	Оцінює розшарування населення за доходами, характеризує нерівність населення
		Коефіцієнт розшарування суспільства за розподілом багатства	Характеризує диференціацію населення за рівнем багатства, оцінює концентрацію багатства
3	Сталий розвиток та рівність поколінь (Intergenerational Equity & Sustainability)	Рівень заощаджень	Показує частку грошових доходів, які не використовуються на поточне споживання і призначаються для задоволення потреб у майбутньому.
		Демографічне навантаження	Характеризує демографічне навантаження на працездатне населення
		Державний борг	Дозволяє оцінити частку державного боргу у ВВП
		Забруднення навколишнього середовища	Оцінює екологічний стан навколишнього середовища

Джерело: складено авторами на основі [1]

На думку Річарда Флориди, для розвитку креативної економіки та її становлення в постіндустріальній цивілізації важливий споживач, для якого призначена кінцева продукція. Тут існують дві основні умови: наявність широких верств забезпеченого населення і високий рівень інтелектуального розвитку споживача. Це означає, що слід прагнути до такого суспільства, яке складається з багатих і освічених людей.

Щодо українських реалій, то за словами регіонального директора Світового банку у Східній Європі Арупа Банерджи зростання рівня бідності в Україні за підсумками 2022 року оцінюється в десятикратному розмірі. За його словами, двадцять п'ять відсотків населення житимуть у бідності до кінця

року, порівняно з трохи більше ніж 2% до війни, а до кінця наступного року ця цифра може зрости до 55%. Міністерство економіки за підсумками перших трьох кварталів 2022 року оцінює падіння ВВП України на рівні 30%, а інфляція в Україні у річному вимірі зросла до 24,6% [8, 9]. Така невтішна статистика спонукає до пошуку, до креативних ідей, до здійснення стандартних дій нестандартними методами.

Останніми роками у міжнародних дослідженнях усе активніше використовується термін «інклюзивні інновації», що означає інновації, створені для різних (як правило, бідних) груп населення, і що передбачає залученість виробників у створення інноваційних продуктів і технологій з урахуванням особливостей ринків бідних країн. Такі

інновації спрямовані на подолання роз'єднаності економічного зростання й соціально-економічного розвитку. Світовий банк вкладає в поняття «інклюзивні інновації» «створення знань і зусилля з їхньої реалізації у вигляді продуктів і послуг, які найбільш актуальні для потреб бідних» [10].

Обґрунтування такого положення зрозуміле: для того, щоб людський розвиток охоплював усіх і кожного, зростання має бути інклюзивним і спиратися на такі підвалини:

- зростання, що приводить до зайнятості,
- посилення фінансової інклюзії,
- інвестування у пріоритетні напрями людського розвитку і здійснення високоефективних багатонаправлених заходів втручання (безпрограшних стратегій).

Слід зазначити, що здебільшого інклюзивні інновації пов'язують з поняттям «frugal innovations» («скромні інновації»), які спрямовані на запобігання непотрібних функцій високотехнологічних продуктів, розроблених для ринків з високим рівнем доходів. Такі нові моделі інновацій були задумані як «інновації для груп населення з низьким і середнім рівнями доходів, країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою».

На відміну від соціальних інновацій (англ. social innovation) – нових ідей, стратегій, технологій, які сприяють вирішенню соціальнозначимих завдань і викликають соціальні зміни суспільства (нові соціальні системи, системи освіти, охорони здоров'я, системи суспільних комунікацій), що використовують інноваційні підходи й/або технології, інклюзивні інновації спрямовані на реалізацію програм інтеграції вразливих груп населення в інноваційні процеси.

Сьогодні доведеним та очевидним фактом є те, що основна мета інновацій в економіці у будь-якому суспільстві - це економічне зростання й посилення соціально-економічного розвитку. Але, як показує практика, за певних умов інновації також можуть обумовлювати соціальну

нерівність та ізоляцію. Саме у цьому контексті при аналізі процесів соціально-економічного розвитку варто виокремити важливу роль впровадження інновацій, спрямованих на забезпечення рівних можливостей і доступності результатів технологічного прогресу, до того ж не тільки в межах різних соціальних верств населення, але також і в різних географічних регіонах. Саме тому все більш актуальним у підходах щодо вибору моделей економічного розвитку та в політичних настановах міжнародних організацій і окремих країн постає питання про «інклюзивні» інновації та інноваційні продукти, спрямовані на поліпшення добробуту малозабезпечених і маргінальних груп населення, зокрема з позицій їхнього доступу до основних державних послуг (освіти, інфраструктури, охорони здоров'я). Сьогодні така політика все більше пов'язує інклюзивні інновації з розвитком креативності та креативних індустрій [10, 11, 12].

Як найбільш відомі приклади інклюзивних інновацій в світі слід назвати Центри колективного інтернет-доступу, програми підвищення комп'ютерної грамотності і мовних навичок; підтримка масового малого бізнесу й креативного підприємництва, що розвиває нетехнологічні інновації (зокрема, мікрофінансування); ефективне сприяння безробітним громадянам у пошуку роботи на основі засобів ІКТ (у т.ч. на малих інноваційних підприємствах); підвищення доступності держпослуг (у т.ч. для вразливих груп громадян); субсидування мобільного зв'язку й ширококутового Інтернету у депресивних регіонах та інше. Щодо нашого сьогодення в умовах воєнних реалій прикладом інклюзивних інновацій є створення в Україні Пунктів незламності.

Слід підкреслити, що основною метою будь-якого інклюзивного креативного проекту має бути залучення уразливих верств населення в роботу, інтеграція молоді, жінок, людей з інвалідністю, людей похилого віку в ринок праці, надання їм можливості одержання

соціальної й економічної вигоди від участі в креативних проєктах.

Про інклюзію почали говорити все більше і в соціокультурній сфері, зокрема в культурі та туризмі. З'явилося розуміння, що інклюзивність — це про доступність і рівність.

До прикладу, сьогодні в Україні кінофестивалі стають усе більш інклюзивними, музичні тільки починають експериментувати з подібними форматами. Минулого року Atlas Weekend запросив музичних сурдоперекладачів, які перекладали тексти пісень просто зі сцени, поряд з музикантами. А саму музику можна було відчутися за допомогою куль з вібрацією, спеціальних жилетів та світлових сфер. «В Америці на музичних фестивалях людям, які не чують, роздають повітряні кульки, завдяки яким можна відчувати вібрації. По суті вібраційна сфера, яка була у нас, — та ж кулька, тільки великих розмірів. А сфера з вбудованим колірним еквалайзером дозволяє сприймати музику через гру кольорів. Ці сфери — давно відомі інструменти передачі інформації, тільки в більш масштабному форматі», — зазначає Ксенія Чайковська, піар-менеджерка Atlas Weekend [13].

Також сьогодні розвивається інклюзивний туризм, що підтверджує кількість виставок, форумів, конференцій, присвячених доступному (безбар'єрному) туризму, та кількість фірм, що займаються реалізацією інклюзивного турпродукту. Спеціалізований екскурсійний тур будується на основі тих самих складових, що і тур для звичайних туристів (організація проживання, харчування, екскурсійного транспорту, розробка програми з урахуванням побутових зупинок, підготовка гідів), але з умовою адаптованості всіх складових до потреб людей з обмеженими фізичними можливостями, що на жаль буде вкрай актуально в повоєнній Україні.

Отже, розуміння, що інклюзія — це спроба пізнати іншого, надають можливості спеціалістам соціокультурної сфери впливати на інклюзивність в цілому, роблячи культурний та туристичний продукт більш доступним, підвищувати інтерес і розуміння цієї теми серед

людей та бізнес-середовища та в результаті забезпечувати інклюзивне зростання, розбудовувати креативну економіку та економіку країни в цілому.

Маємо прагнути не просто зростання, а інклюзивного зростання, щоб якомога більше людей могли отримати користь від нього. Тому необхідно збільшувати продуктивність, ефективність та створювати конкурентне середовище, інвестувати в людський капітал, підвищувати рівень життя населення України через забезпечення інклюзивного росту в креативній економіці, як подушки безпеки в умовах перманентних гібридних загроз.

Таким чином, економічний розвиток найчастіше супроводжується посиленням ступеня диференціації доходів, наростанням розриву між доходами найбільш і найменш забезпечених верств населення, нерівністю можливостей з точки зору доступності матеріальних благ та послуг для різних категорій населення, їх залучення до всіх економічних процесів. У зв'язку з цим важливим завданням для національної економіки стає реалізація комплексного підходу до реалізації заходів соціально-економічної політики у контексті забезпечення інклюзивного розвитку.

Стратегічно важливими цілями інклюзивного зростання є одночасно зі збільшенням доходів країни, всебічний розвиток суспільства, скорочення нерівності і бідності, активізація участі у суспільній діяльності, забезпечення можливості працевлаштування, отримання соціальної вигоди малозахисними верствами населення, підвищення соціальної безпеки та якості послуг. Впровадження стратегії інклюзивного зростання у сфері послуг може здійснити позитивний вплив на розвиток економіки України. Це досягається шляхом інтеграції вразливих груп населення в інноваційні процеси, що приводить до добробуту та економічного прогресу.

Сучасне суспільство неможливе без активного залучення всіх його членів у суспільно-корисну діяльність, забезпечення гарантій безпеки і

рівноправності. Водночас реалізація концепції інклюзивного розвитку передбачає вимірювання його рівня в країні, виявлення стримуючих факторів та обмежень. Це є досить важливим у контексті стратегічних пріоритетів реформування державної політики та інструментів, що акцентуватимуть увагу на основних напрямках інклюзивного розвитку в умовах креативної економіки України.

Висновки. За результатами дослідження доцільно зробити такі висновки:

1. В умовах післявоєнної розбудови України маємо прагнути не просто зростання, а інклюзивного зростання, щоб якомога більше людей могли отримати користь від нього. Тому необхідно збільшувати продуктивність, ефективність та створювати конкурентне середовище, інвестувати в людський капітал, підвищувати рівень життя населення України через забезпечення інклюзивного росту в креативній економіці, як подушки безпеки в умовах перманентних гібридних загроз.

2. Запропонований ВЕФ комплексний показник економічного розвитку країн - індекс інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index, IDI) відображає цілісну картину економічного розвитку, його мета - стійке підвищення рівня життя населення, а не лише збільшення виробництва товарів та послуг. Саме тому пріоритети економічної політики в Україні мають бути переорієнтовані на більш ефективну протидію незахищеності та нерівності шляхом інклюзивного розвитку креативної економіки.

3. При аналізі процесів соціально-економічного розвитку в Україні варто виокремити важливу роль впровадження інновацій, спрямованих на забезпечення рівних можливостей. Тому постає питання про «інклюзивні» інновації та інноваційні продукти, спрямовані на поліпшення добробуту малозабезпечених і маргінальних груп населення. Сьогодні така політика все більше пов'язує інклюзивні інновації з розвитком

креативності та креативних індустрій в системі креативної економіки.

4. На тлі зростання рівня бідності в Україні розвиток повинен охоплювати усіх і кожного, а зростання має бути інклюзивним і спиратися на такі підвалини: зростання, що приводить до зайнятості, посилення фінансової інклюзії, інвестування в пріоритетні напрями людського розвитку.

Література:

1. The Inclusive Development Index 2018. Summary and Data Highlights. // World Economic Forum. 2018. 14 p. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018>. (Дата звернення: 04.11.2022).
2. Базилюк А.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. Економіка та управління на транспорті. К.: НТУ, 2015. С. 5-12.
3. Решетило В. П. Концепція інклюзивного сталого розвитку та її реалізація в умовах децентралізації. Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків, 1–28 лютого 2020 р. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. С. 7-10.
4. Структурні зміни як основа інклюзивного розвитку економіки України: монографія / [Бобух І.М., Кіндзерський Ю.В., Фашевська О.М. та ін.]; за ред. д.е.н. І.М. Бобух; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2020. 516 с.
5. Броницький А. Н. Роль государства в становлении инклюзивного институционального режима.// Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків, 1–28 лютого 2020 р. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. С. 23-25.
6. Inclusive Growth: More than Safety Nets. Arjan de Haan, International Development Research Centre, Ottawa. Sukhadeo Thorat, Jawaharlal Nehru University, New Delhi. SIG working paper 2013.
7. Rafael Ranieri and Raquel Almeida Ramos, International Policy Centre for Inclusive Growth (IPC-IG). After All, What is Inclusive Growth, 2013.
8. Через війну рівень бідності в Україні зріс вдасятеро. Українська правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/16/692679>. (Дата звернення: 10.11.2022).
9. Продіус О.І. Інклюзивні інновації в контексті соціальної відповідальності підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. № 14. С. 84-87.
10. Давимук С. А., Федулов Л. І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія ДУ «Інститут регіональних досліджень

імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2017. 528 с.

11. Inclusive Growth Criteria and Indicators: An Inclusive Growth Index for Diagnosis of Country Progress. Terry McKinley ADB Sustainable Development Working Paper Series, June 2010.

12. Inclusive Green Growth. The Pathway to Sustainable Development. International Bank for Reconstruction and Development / International Development Association or The World Bank. 2012.

13. «Інклюзія — це спроба пізнати іншого»: культурні проекти про інклюзивні програми. URL: <https://creativeeurope.in.ua/posts/inclusion-in-cultural-projects> (Дата звернення: 14.11.2022).

References:

1. The Inclusive Development Index 2018. Summary and Data Highlights. // World Economic Forum. 2018. Available at: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018> (Accessed 4 November 2022).

2. Bazulyk A (2015) Inclusive growth as the basis of socio-economic development. *Ekonomika ta upravlinnia na transporti*. Kiev, Ukraine. Pp. 5-12.

3. Reshetylo V.P. (2020) The concept of inclusive sustainable development and its implementation in conditions of decentralization. *Inklyuzivnyi rozvytok ekonomiky v umovakh hlobalnykh vyklykiv sohodennia*. [Inclusive development of the economy in the conditions of today's global challenges]. Kharkiv, Ukraine. Pp. 7-10.

4. Bobukh, I.M. Kindzerskyi, Y.V. Fashchevska, O.M. etc. (2020) *Strukturni zminy yak osnova inklyuzivnoho rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Structural changes as the basis of inclusive development of the economy of Ukraine]. State institution "Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine". Kyiv, Ukraine.

5. Bronytskyi A.N. (2020). The role of the state in the establishment of an inclusive institutional regime.

Inklyuzivnyi rozvytok ekonomiky v umovakh hlobalnykh vyklykiv sohodennia [Inclusive development of the economy in the conditions of today's global challenges]. Kharkiv, Ukraine. Pp. 23-25.

6. Inclusive Growth: More than Safety Nets. Arjan de Haan, International Development Research Centre, Ottawa. Sukhadeo Thorat, Jawaharlal Nehru University, New Delhi. SIG working paper 2013.

7. Rafael Ranieri and Raquel Almeida Ramos, International Policy Centre for Inclusive Growth (IPC-IG). After All, What is Inclusive Growth, 2013.

8. Due to the war, the level of poverty in Ukraine increased tenfold. *Ukrainska pravda*. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/16/692679>. (Accessed 10 November 2022).

9. Prodiys O. (2017) Inclusive innovations in the context of corporate social responsibility. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Vol. 14. Pp. 84-87.

10. Davumyka S, Fedylova L. (2017) *Kreatyvnyi sektor ekonomiky: dosvid ta napriamy rozbudovy* [Creative sector of the economy: experience and development directions]. Lviv, Ukraine.

11. Inclusive Growth Criteria and Indicators: An Inclusive Growth Index for Diagnosis of Country Progress. Terry McKinley ADB Sustainable Development Working Paper Series, June 2010.

12. Inclusive Green Growth. The Pathway to Sustainable Development. International Bank for Reconstruction and Development / International Development Association or The World Bank. 2012.

13. *Inklyuziia — tse sproba piznati inshoho: kulturni proiekty pro inklyuzivni prohramy* [Inclusion is an attempt to know the other: cultural projects about inclusive programs]. Available at: <https://creativeeurope.in.ua/posts/inclusion-in-cultural-projects>. (Accessed 14 November 2022).